

VECKOPLANERING
23 – 27 MARS
S7PHY

DENNA VECKA

Tisdag

Jag ska börja med att säga att vi väntar lite med relativitetsteori (som jag skrev förra veckan att vi skulle börja med).

Vi tittar istället på två tillämpningar av elektromagnetiska fält. Det handlar om Synkrotronen och Cyklotronen, två tekniker som vi tittade på i Schweiz på PSI. På övre bilden tittar vi ner på en Cyklotron. På den undre är vi inne i Synkrotron-hallen.

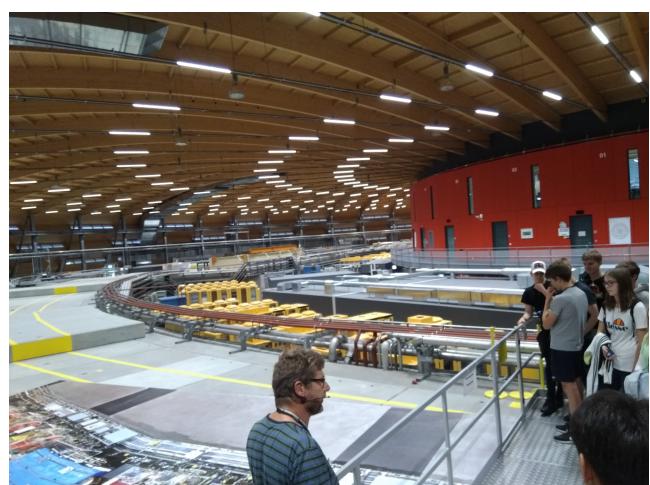
Jag lägger in några länkar med beskrivning av hur dessa fungerar. För synkrotronljus se även sida 281-282 i läroboken.

Om synkrotronen på PSI:

<https://www.youtube.com/watch?v=nXmLGV9zVkJ>

Cyklotronen på PSI används förutom till forskning även till att ge protonstrålar som kan användas vid cancerterapi. Generellt om cyklotron:

<https://www.youtube.com/watch?v=m2jp0klZHEE>

Gör sedan uppgift BAC 2007:2 som finns längre ner här.

Torsdag

Gör BAC 2010:2 och lämna in som inlämningsuppgift senast torsdag kl23:59.

Fredag

Gör BAC 2013:2.

NÄSTA VECKA

Repetition mekaniska vågor

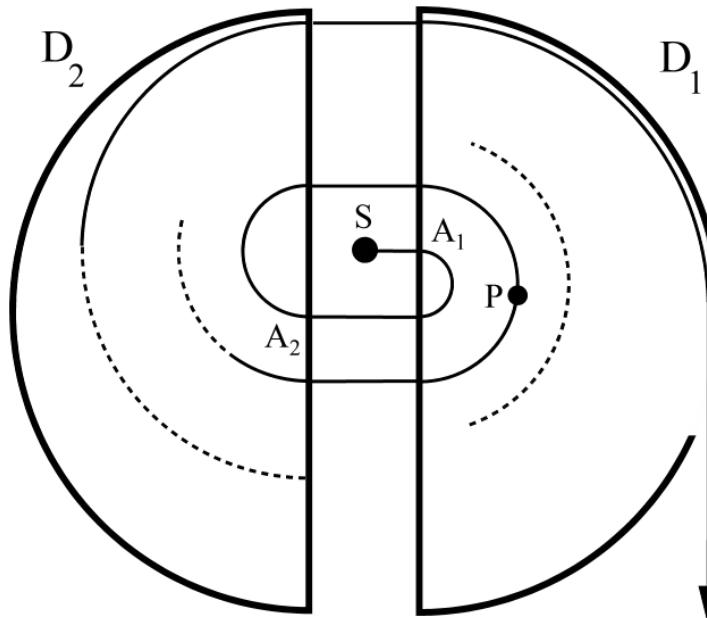
BAC 2007:2

I denna uppgiften kan gravitationskraften försummas och det skall bortses från relativistiska effekter.

En cyklotron består av två halvcylindrar D_1 och D_2 . Inuti dessa finns ett homogent magnetiskt fält $\vec{B}$, som är riktat vinkelrät mot papprets plan, se nedanstående figur.

En källa S sänder ut en positivt laddad partikel med laddningen q och massan m . Vid punkten A_1 kommer partikeln in i D_1 med en fart v_1 . Partikeln rör sig sedan ett halvt varv med radien R_1 . Partikeln accelereras därefter i mellanrummet mellan D_1 och D_2 av ett elektriskt fält som är parallellt med partikelns rörelseriktning. Vid punkten A_2 kommer partikeln in i D_2 med en fart v_2 och fullbordar sedan ett halvt varv med radien R_2 .

Det elektriska fältet byter riktning efter varje gång som partikeln passerat mellanrummet mellan D_1 och D_2 .

- a) i. Rita en bild av D_1 och markera i punkten P både riktningen på partikelns hastighet och riktningen på den kraft med vilken partikeln påverkas av det magnetiska fältet. 4 poäng
 ii. Rita också in riktningen på det magnetiska fältet $\vec{B}$.
 iii. Förklara varför partikelns kinetiska energi inte påverkas av det magnetiska fältet $\vec{B}$. 2 poäng
 iv. Härled följande uttryck för radien R_1 : 4 poäng

$$R_1 = \frac{m \cdot v_1}{q \cdot B}.$$

- iv. Tiden som partikeln befinner i D_1 eller D_2 betecknar vi med Δt . Bestäm Δt uttryckt i m , q och B .

4 poäng

- b) i. Förklara varför man ändrar riktningen av det elektriska fältet varje gång partikeln passerat mellanrummet mellan D_1 och D_2 ?

2 poäng

- ii. Visa att den laddade partikelns omloppsfrekvens f ges av uttrycket:

$$f = \frac{qB}{2\pi m}$$

3 poäng

- c) Partikeln lämnar cyklotronen när den når en maximal banradie $R_{\max}$. Den har då energin:

$$E_{\max} = \frac{(qBR_{\max})^2}{2m}$$

- i Ernest O. Lawrence konstruerade den första cyklotronen 1929. Den accelererade protoner till energier på 80 keV. Den maximala bandiametern var 11 cm. Beräkna storleken på det magnetiska fältet B i denna cyklotron.

4 poäng

- ii Vilka faktorer är det som begränsar den maximala energi som protonerna kan uppnå?

2 poäng

Givet:

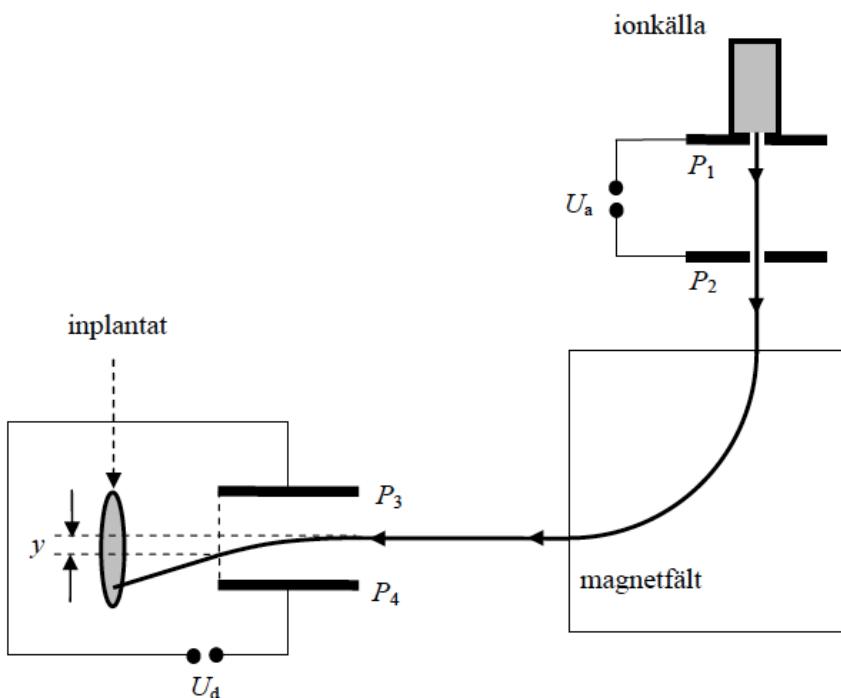
Protonens massa ..... $m_p = 1,67 \times 10^{-27}$ kg ;

Elementarladdningen ..... $e = 1,60 \times 10^{-19}$ C.

BAC 2010:2

I denna uppgift kan man bortse från tyngdkrafter och det skall räknas icke-relativistiskt.

Det finns en metod att ytbelägga höftinplantat av titan med ett amorft diamantliknande skikt. Denna ytbeläggning har en mycket låg friktionskoefficient och mänsklig vävnad reagerar inte med den. För att utföra denna beläggning joniseras kolatomer till en plasma av C^+ -joner. Jonerna, som ursprungligen har en försunbar hastighet, accelereras av spänningen U_a mellan de parallella plattorna P_1 och P_2 och färdas sedan genom ett magnetfält $\vec{B}$ som ändrar deras rörelseriktning med 90° . De träffar slutligen titaninplantatet för att bilda den önskade ytbeläggningen.

- a) Efter jonkällan accelereras C^+ -jonerna, som har massan m , av accelerationsspänningen U_a .
- Beräkna den accelerationsspänning U_a som behövs för att C^+ -jonerna skall uppnå farten $v = 2,40 \cdot 10^5$ m/s. 4 point
  - Ange riktingen på det elektriska fältet och polariteten på plattorna P_1 och P_2 . 2 point

- b) Det homogena magnetfältet $\vec{B}$ vrider jonernas rörelseriktning längs en cirkelbåge på 90° .
- Beräkna storleken på $\vec{B}$, när cirkelbågens radie är $R = 1,00 \text{ m}$. 4 poäng
  - Ange riktningen på det magnetiska fältet $\vec{B}$ och motivera hur du kom fram till svaret. 2 poäng
  - Förklara varför jonernas fart är $v_x = v = 2,40 \cdot 10^5 \text{ m/s}$ efter att de har passerat genom magnetfältet. 2 poäng
- c) Innan jonerna träffar implantatet passerar de genom ett homogent elektriskt fält mellan två parallella metallplattor P_3 och P_4 . Längden på plattorna är $s = 20,0 \text{ cm}$ och avståndet mellan dem är $d = 10,0 \text{ cm}$. Det elektriska fältet skapas av en spänning U_d mellan plattorna. När jonerna har passerat genom fältet har de fått en vertikal avlänkning av $y = 2,00 \text{ cm}$ (se figur).
- Visa att spänningen U_d ges av uttrycket 7 poäng
- $$U_d = \frac{m \cdot d}{e} \cdot \frac{2 \cdot y \cdot v_x^2}{s^2}$$
- Beräkna U_d . 2 poäng
  - Antag att du vill fördubbla den vertikala avlänkningen.
Hur skulle du ändra U_d för att uppnå detta resultat? Motivera svaret 2 poäng

Givet:

Elementarladdningen

$e = 1,60 \cdot 10^{-19} \text{ C}$

Massan av en C^+ -jon

$m = 1,99 \cdot 10^{-26} \text{ kg}$

BAC 2013:2

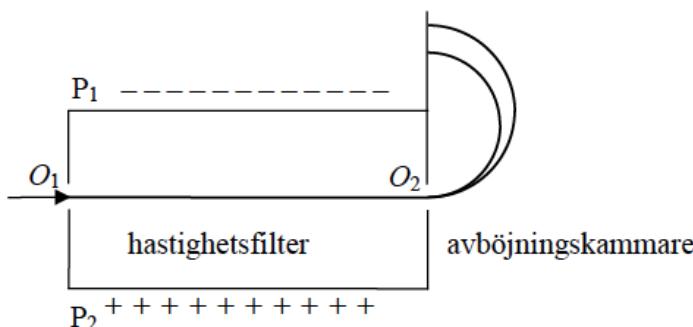
$^{35}\text{Cl}^-$ och $^{37}\text{Cl}^-$ joner kan separeras med hjälp av en masspektrometer. I ett hastighetsfilter (se nedanstående figur) påverkas jonerna av både ett elektriskt fält och ett magnetiskt fält. Det homogena elektriska fältet $\vec{E}$ med fältstyrkan

$E = 2,00 \cdot 10^4 \text{ V/m}$ skapas mellan två parallella laddade plattor P_1 och P_2 .

Det homogena magnetiska fältet $\vec{B}$ har storleken $B = 0,200 \text{ T}$.

Jonerna kommer in i hastighetsfiltret genom öppningen O_1 och rör sig i en riktning som är parallell med plattorna P_1 och P_2 .

Bara joner med en bestämd hastighet $\vec{v}$ lämnar hastighetsfiltret genom öppningen O_2 .

a) i.	1. Visa i en figur riktningen på den elektriska kraften och den magnetiska kraften som verkar på joner som rör sig med hastigheten $\vec{v}$. 2. Visa i en figur riktningen på $\vec{E}$, $\vec{B}$ och $\vec{v}$. Motivera svaret.	2 poäng
ii.	Visa att farten kan uttryckas som $v = \frac{E}{B}$.	2 poäng
iii.	Förklara varför hastigheten som krävs för att en jon skall kunna lämna hastighetsfiltret genom öppningen O_2 är samma för både $^{35}\text{Cl}^-$ och $^{37}\text{Cl}^-$ joner.	3 poäng
iv.	Beräkna v .	1 poäng

b) Några joner kommer in i hastighetsfiltret med en fart v' som är mindre än v . Dessa joner kommer inte ut genom öppningen O_2 .	
i. Mot vilken av plattorna kommer dessa joner att avböjas efter att de kommit in genom öppningen O_1 ? Motivera ditt svar.	3 poäng
ii. Visa att begynnelseaccelerationen a (vid O_1) för en jon med massa m är givet av	3 poäng
$a = (E - v' \cdot B) \cdot \frac{e}{m}$ <p>där e är elementarladdningen.</p>	
c) De joner, som passerar genom öppningen O_2 med hastigheten $\vec{v}$, kommer in i en avböjningskammare där de bara påverkas av det magnetiska fältet $\vec{B}$.	
i. Förlara varför jonaerna i avböjningskammaren rör sig i en cirkulär bana med konstant fart.	2 poäng
ii. Visa att radien r i denna cirkulära bana är givet av	4 poäng
$r = \frac{m \cdot v}{e \cdot B}.$	
iii. Jonaerna $^{35}\text{Cl}^-$ med massan m_1 rör sig en cirkulär bana med radien r_1 . Jonaerna $^{37}\text{Cl}^-$ med massan m_2 rör sig en cirkulär bana med radien r_2 . Visa att $\frac{r_2}{r_1} = \frac{m_2}{m_1}$.	2 poäng
iv. Beräkna $\frac{r_2}{r_1}$.	2 poäng